

Dolenjski list

GLASILO OSVOBODILNE FRONTE DOLENJSKIH OKRAJEV

TEDNIK ZA POLITIČNA, GOSPODARSKA IN KULTURNA VPRAŠANJA

LETNO III. — Štev. 8.

NOVO MESTO, 22. FEBRUARJA 1952

CETRTLETNA NAROČNINA 100 DIN

IZHAJA VSAK PETEK

Od tedna do tedna

Da se ne bi kdo po nepotrebnem zabil v sanje, da smo zdaj bliže miru na svetu, skrbe komunistovski sosedji. Kmalu po tem, ko so v Organizaciji združenih narodov z veliko večino sprejeli naš predlog priporočila vzhodnim državam, naj bi se države mednarodne navade, da se spori rešujejo z oboje-stranskimi razgovori in preiskavami, so Maďarji zasedli del našega ozemja — otok na reki Muri. »Se smo tu, taki kot vedno«, naj bi to izzivalo dejanje pomnilo. Naša vlada je postala mađarski noto in jo opozorila na njeno protizakonito početje. Zaman Budimpeštanski komunistovci so odgovorili z žalitvami in seveda s trditvijo, da je ta otok — že od nekdaj njihov. Da bi bil spor končno rešen, je naša vlada v ponedeljek zopet postala v Budimpešto, noto, v kateri ponovno predlaga ustanovitev mešane mađarsko-jugoslovanske komisije, ki n jabi pregledala stanje in določila, kdo ima prav. Poleg tega predlaga naša nota, naj bi se končno rešilo tudi vprašanje točne označitve meje, kar bi v bodoče preprečilo podobno izzivanje. Seveda ostaja odprt vprašanje, ali bodo Mađarji pristali na naš predlog, ker se pač boje, da bi bili še bolj razkrinkani. Saj je popolnoma očitno, da organizirajo take incidente namenoma in načrtno — po načelu moskovskih komandantov, ki napačno računajo, da imamo pri nas slabе žive.

V preteklih dneh je treba zabeležiti na mednarodnem torštu številne komentari oziroma zahodnonemškega vprašanja. V Londonu so se namreč zahodni ministri Francije, Anglije in Amerike razgovarjali z zahodnonemškim ministrskim predsednikom Adenauerjem o bodoči vlogi Zahodne Nemčije zahodnoevropski obrambi. Ko so po končnih razgovorih novinarji vprašali Adenauera, kako so razgovori uspeli, jim je odgovoril, da je z njimi zelo zadovoljen. Dogovorili so se namreč, da bo dobila Zahodna Nemčija v Svetu severnoatlantskega pakta posreden glas pri reševanju raznih vprašanj. To pa pomeni, da je deloma uspela s svojo zahtevo, da hoče biti zastopana v Severnoatlantskem paktu. Zastopnik Zahodne Nemčije bo v bodoče navzoč na sedanjih tega Svetu in imel bo pravico posegati v razgovore, čeprav še ne bo mogel glasovati. Prvi korak pa je bil le storjen.

Tre dni so v Lisboni na Portugalskem sestali zastopniki držav Severnoatlantskega paktu. Tja so prišli torej z različnimi načrti glede Zahodne Nemčije in kar je še pomembnejše, v francoskem parlamentu je dobil ob glasovanju o zaupniku vladi ministrski predsednik Faure večino. Nekaj dni je svet napeto pričakoval, kako se bodo rešila ostra nasprotja v francoskem parlamentu, ki je razpravljal prav o Nemčiji in njeni udeležbi v evropski armadi. Nazadnje so se odločili tudi socialisti in podprtli načrt ministrskega predsednika, ki je tako postal na vladu. Načrt pa predvideva spremem Zahodne Nemčije v evropsko vojsko z omejitvami. Da pa bi podprli tako izglasovanje, sta ameriška in angleška vlada dan prej zagovorili Franciji, da bosta tudi oni dve vodili do Nemčije tako politiko, ki ji ne bo omogočila povratka na staro, zavojevalno pot. Zunanji minister Francije Schuman bo torej v Lisboni nastopil z legitimacijo, da se lahko vzvema za evropsko vojsko, v katero bo z omejitvami vključena Zahodna Nemčija. Po nekaterih vesteh bo Zahodna Nemčija začela ustanavljati svoje oborožene enote prihodnje leto in do konca leta 1954 organizirala 12 divizij.

Ta krepitev zahodnoevropske obrambe — ki ji ne gre odrekati nekaterih škodljivih napak — pa močno vznemirja Kremlj, ki se je vedno veselil praznega vojaškega prostora v Zahodni Evropi, medtem ko je sam imel močne vojaške enote v svojih podložnih deželah, katerih značaj je dovolj znan. Ta prazni vojaški prostor je pomenil zanj prednost, ker je imel možnost političnega izsiljevanja raznih svojih zahtev in moralnega pritiska na narode Zahodne Evrope. Ta možnost je sedaj vedno manjša in manjše so tudi možnosti, da bi njegovu revolucionarni bajoneti osvobajali trpeče narode, kakor označuje svoje imperialistične načrte. Zato je predsednik vzhodnonemške vlade Grotewohl postal noto štirim okupacijskim silam z grožnjo, da bo Vzhodna Nemčija sklenila enostransko mirovno pogodbo z Rusijo, če se zahodne velestate ne bodo odločile upostaviti enotno Nemčijo. Ta propagandni korak je sedaj preračunan na pridobivanje simpatij med Nemci, hkrati pa zaviranje razgovorov med zahodnoevropskimi državami in utrditev Atlantskega pakta. Ta grožnja, ki izgleda sicer na zunaj pomembna, pa ni vzbudila posebne pozornosti v svetu, ker je podobna že neštetim prejšnjim, ki so bile prav tako izrecene v podobnih mednarodnopolitičnih okolnostih.

**V VSAKO HISO
DOLENJSKI LIST!**

8. marec, praznik borbenih žena

je tudi praznik borbe za človečanske pravice

Dolga stoletja je živila žena v človeški družbi kot njen neenakopraven član. Njene pravice niso bile niti podobne pravicam moškega, sam družbeni način življenja, ki ga je zvesto zagovarjalo tudi religija, pa jo je postavljalo v popolno odrivost moža. Se niti poteko niti 50 let, ko je še veljal v carski Rusiji običaj, da je oče ob poroki hčere bodočemu zetu izročil tudi kratek bič, kot dokaz, da ima odslej nad ženo popolno oblast. Zato je borba za socialne pravice in enakopravnost žena za človečanske pravice, kajti nemogoče si je zamisliti pravico družbe, v kateri bi najmanj polovica članov imela podrejeno brezpravno vlogo.

8. marec je dan, ko so delovne žene sveta, ki ljubijo resnico, svobodo, mir in napredek, stopile na pot bojev na strani revolucionarnih delavskih strank prav za gornje ideje. Jugoslovanske žene so bile med prvimi na svetu, ki so odločno posegle v ta boj in tudi za ceno neštetež trtev z ramo ob rami z moškimi tovarisi izbojevalo zmago. Po zmagi v revoluciji in narodnosvobodilni borbi žene pri nas niso popustile. Vključile so se kot enakovredne v vse panoge gospodarstva, političnega in kulturnega življenja ter sodeljujejo po vso, kjer se gradi nova socialistična družba. Dobro se zavedajo, da je le trdnja, močna in neodvisna socialistična Jugoslavija lahko nosilec borbe za mir v svetu in enakopravnost vseh narodov.

Zato se bomo ob spominu in pripravah za 8. marec pogovorili z ženami v prvi vrsti o političnem položaju doma in svetu, o sedanjih problemih našega gospodarstva, o tekočih nalogah, kot so skrb za zaščito materje in otrok, o vzgoji otrok, o škodljivih poizkuših sovražno razpoloženih elementov vplivat na šolanje otrok in podobno.

V teh dneh si tudi žene volijo svoje občinske odbore AFZ. Naša skrb mora biti, da bodo te volitve dobro pripravljene. Na volilnih sestankih naj žene razpravljajo o vseh vprašanjih svoje organizacije in o vsem, kar jih zanima. Odkrito naj se pogovore o vseh težavah, ki jih tarejo in način, kako bodo v bodoče svoje delo izboljšale. O vseh stvari pa je treba razpravljati s pogledom na politični in gospodarski razvoj bodoče občine.

Druga važna naloga je, izbrati najboljše žene kraja za občinski odbor AFZ. Socialni sestav naj ustrezava social-

nemu sestavu občine, toda s tem še ni rečeno, da na domo volili v občinske odbore AFZ tudi dobro učiteljico, zaslužno sestro in delavko, ki slučajno stanuje tam. Le iz najboljših antifašistov sestavljen odbor bo lahko uspešno reševal ozirivo pomagal reševati vse probleme bodoče občine tako iz političnega, socialnega, zdravstvenega, vzgibnega in gospodarskega stališča kraja. Žene sestavljajo tudi polovico prebivalstva, zato je potrebno, da te volitve kar najbolj skrbno pripravimo in onemogočimo, da bi se razni tuji elementi vrinili v naše odbore.

Ob letosnjem praznovanju 8. marca bodo tudi zaključki gospodinjskih tečajev s primernimi kulturnimi prireditvami. Na te zaključne prireditve naj

vodstva tečajev in tečajnice povabijo vse žene in matere padlih borcev. Tudi tam, kjer takih tečajev ni, naj organizacije AFZ s pomočjo ostalih množičnih organizacij priredejo primerne proslave, na katerih ne sme manjkati nobene zavedne žena in partizanska mamica.

O pripravah za 8. marec in drugih tekočih nalogah je razpravljal tudi okrajski odbor AFZ Novo mesto na seji 12. februarja in sprejel nekaj tozadnevnih sklepov. Podrobna navodila za delo bodo dobile vse organizacije AFZ na sektorskih konferencah, ki bodo v teh dneh v vseh večjih krajih, na praznik naših mater in žena pa se vneto pripravljajo tudi žene Bele krajine, na Kočevskem in v trebanjskem okraju.

Obnova domače obrti v belokranjskih vaseh

V preteklem tednu so v Bell krajini zaključili tečaji za pospeševanje domačih obrti. Podzemljem in Gradačem pri Črnomlju in Gradišču so bila organizirana po zadržani sekči. In sta dobro uspela. Žene in dekleja tečaj v vasi so rada obiskovala zanimivi pouk, saj se dobro zavedajo, da jim na domače obrti prisnata v zimskih vetrovih lež zasluži.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Predgradu, Metliki in Dragatušu. Tečaji v Zorenih in Čremohu sta že zaključeni.

Doseči je tako tečaji obiskovalo nekaj na 270 žens in dekle, članov spomlinskih kmetijskih zadrug. Tečajne bodo letos avto izdelke profajale domačim kmetijskim zadrugam.

prihodnje leto pa bodo načelne v naškrbne izdelane predmete ponudile lahko tudi že zunanjemu trgu. Domača obrt bo tako nudila lep vlog dohodkov predvsem mladim ženam.

In slike v sliki so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Čremohu.

Na slike so udeležence petletskega tečaja v Gradišču, podobno razmerje pa so tudi v Zorenih in Č

GOSPODARSKI DROBIŽ IZ BELE KRAJINE

V Beli krajini je bilo v vseh povejnih letih že več poizkusov, ustvariti vzorno Kmetijsko delovno zadrugo, ki bi z mehaniziranimi produkcijskimi sredstvi, disciplinirano delovno silo in učinkom doseganja dela lahko služila za vzgled vsem ostalim kmetovcem v Beli krajini, ki v pretežni večini še vedno z nekakšnim nezaupanjem opazujejo vse tovrstne poskuse. Dejstvo je, da je klub odporu belokranjskih kmetov do ustanavljanja KDZ, ki izvira pogosto bolj iz nepoučnosti kakor iz naslednjega pripevanjanu nasprotnikov, uspel doslej le organizirati tudi po Belli krajini nekaj KDZ, ki so s svojim doseganjem delom dokazale upravičenost obstoja. Takane Kmetijske delovne zadruge imamo v Metliki, Gribljah, na Vrtaci pri Semču, da omenjam samo nekatere, ki so že zadele z arondacijo zadržnih zemljišč in s sprejemanjem proizvodnih pianov na običnih zborih zadržnikov. Organizacija dela je tudi v omenjenih KDZ se vedno ostala pri zastarelih oblikah, kar je tudi vzrok, da se KDZ v Belli krajini ne morejo razviti tako, kakor so se razvile povsed tamkaj, kjer so za mehanizacijo v kmetijski proizvodnji dani tudi pogori glede na znake zemljišč, kjer je tudi odnos privatnikov do zadržnikov drugačen kakor je v svojih psihičnih zapletanjih v Belli krajini in kjer arondacijo zadržne zemljišč posesti tudi privatniki niso nasprotovali. KDZ v Belli krajini manjka tudi trdna organizacijska podlaga za ustanavljanje raznih gospodarskih odsekov. Diferenciacija dela je ni izvršena, začelo tudi pri obstoječih KDZ ni mogoče govoriti o kakšnih resnih planih za podprtje živinoreje (das) so zadržniki v Gribljah in Metliki postavili tudi velike zadržne hlevje, za selektiranje plenemske živine, za odbiro sadnih vrst za to klimatsko področje, za ustanavljanje sadnih drevesnic organizirano kampanjo pri pokončevanju sadnih škodljivcev itd., kar ves bi morale KDZ tudi v Belli krajini sprejeti v svoj plan dela, da bi vlagalo vplivale tudi na privatnike, ki itekoj pri zadržnikih optičljivih vlagov za gospodarski napredak. Zadnji čas je tudi mnogo govoril o tem, da imajo nekateri zadržniki KDZ v Gribljah preveleki občine in da njihov delovni učinek ni izpolnil pianov, ki so si jih zadržniki zadali pred enim letom. Ali je to

res ali ne, o tem bi vedeli kaj več povedati sami zadržniki, dejstvo pa je, da KDZ v Gribljah pri sedanjih oblikah dela nikakor ne more privatnikom služiti kot vzgled, kako naj se zadržna miselnost v praksi uresničuje z vlogo proizvodnje v kmetijstvu, sadjereji in živinoreji ter z proizvodnimi sredstvi, ki naj bi zadržniki olajšali delo in skrili delovni čas. To vas pa bi morala doseči vsaka kmetijska obdelovalna zadruga kot pogoj za svoj obstoj.

KAJ PA SPLOSCNE KMETIJSKE ZADRUGE?

Pomudimo se nekaj tudi pri kmetijskih zadržnikih, ki so v Belli krajini organizirane zaseknrat tako, da delujejo pri njih zelo sirok delokrog. Zadržniki pogrešajo predvsem načrtno organizacijo pri zadržanju sadnih škodljivcev, zlasti ameriškega kaparja San Jose, saj je znano, da je več kot 50% vseh sadovnjakov v Belli krajini okušeni po kaparju. Kmetijske zadruge bi morale imeti poleg trgovinskih odsekov tudi kmetijski, sadarski, gozdarski, inleksarski in kreditni odsek. Poniekod sicer obstajajo vsi ti odseki na papirju, tudi na običnih zborih zadržnih članov je bilo o tem vsa leta nazaj mnogo govora, kazno pa je, da manjka strokovnjakov in tudi resnej vojlo, da bi vsi odseki tudi dejansko začeli v službi gospodarskemu napredku belokranjskega ljudstva. Pri sklopiljenju sadnega drevja z »Durlos« se Kmetijske zadruge brez gospodarskih odsekov zanašajo na krajevne ljudske oborce, ti pa na KZ. Učink tega polomovanja in skrajno slabke povezave med enim in drugimi pa je, da se sklopiljenje sadnega drevja ne izvršuje po načrtu in so vse točkočrvene okrajinske poverjenište za kmetijstvo le se glas vpijejoča v puščari...

Pozivati vse zgornj navedene odseke je nujno, ako hočemo, da se bo belokranjsko kmetijstvo in sadjarstvo znašlo na potem napredka. Dejstvo je tudi, da so vsa kmetijska zadruge v Belli krajini preslabo začlene z blagom in da mora konsument postopoma po začetku roba na daljnem pot v Črnomelj ali Metlico. Kako malomenar odnos pa imajo nekateri poslovodje kmetijskih zadrug do ljudske imovine, pa je pokazal poslovodja Kmetijske zadruge v Podzemljiju, ki je s slabim kupovinjam in vkladitevijem robe ter nepoštenimi mahiniranjem odkovalo Kmetijsko zadrugo v Podzemljiju v treh letih za več ko 1.000.000 din. Tisti kmeti, ki se gojili nezaupanje do kreditevne odseke, ki se je pod vstopom nepoštenega poslovodja Vekota Fabijana v Podzemljiju ustanavljajo, a zaradi odpore samih zadržnih članov ni takškar bil očitovljen, danes plosko, ker je zmagoval - njihovo nezaupanje. Novi poslovodja kmetijske zadruge v Podzemljiju ima danes vrsto težav, da bi zadrugo spet postavil na trdne noge. Kako pa bo v večnem lovu za krediti popravil, kar je zagrelj njenog nepošten prednik, je vprašanje, ki ga ne bo rešil niti sam, niti zadržni člani brez pomoči OZKZ.

TRGOVIN JE DOVOLI — LE BOL SE NAJ IZKAJEJO

Na splošno lahko ugotovimo, da je trgovska mreža v Belli krajini zadostni gostu, aki bi se le osebje Kmetijskih zadrug pravilno zavedalo, da bodo zadruge aktivne in kreativne, kadar bo ljudem na razpolaganju dovolj blaga, po katerem vprašujejo. V sposobnosti kader, da bo zmožen samozavesti voliti ne samo trgovske odseke, ampak tudi gospodarske odseke pri vseh zadrugah, pa je naloga Okrajne zvezde kmetijskih zadrug, da tudi naloga nadzornih organov, ki bodo moralj bolj vsežno, ne kakovost predvadno signalizirati na papirju, da se ne bodo dogajali podobni situaciji, kakor je že zgodil v Podzemljiju, kjer je en sam brezvestni človek unil Kmetijsko zadrugo in jo tudi v moralnem pogledu skoval na ugled. Zaradi slabih prometnih zvez v Belli krajini imajo danes kmetijske zadruge vseka svoj poseben ekosistem, ki je narezan s svojo kmetijsko zadrugo, trgovske odseki kmetijskih zadrug pa z različnimi izjemami prodajajo blago svojim izdelovalcem brezkonkretno. Samo se pošte je že do dejstva zadosten povod, da bi morale Kmetijske zadruge tudi v manjših krajih biti aktivne. Znašanje cen nekaterim pred-

metom je zares prizadelo tudi kredite, toda zaloge po trgovinah kmetijskih zadrug so na splošno (z izjemo na Vinici, v Gradišcu in v Metliki) tako majhne, da niti to znižanje ni moglo v živo prizadeti čistih dobitkov. S pristopljivo trgovino bo potreben v tem letu tudi kmetijskim zadrugam v Belli krajini posvetiti večjo pažnjo, da se bo njihovo delo izboljšalo tako po vsebinah kakor tudi po efektu.

NEDOGRAJENI ZADRŽNI DOMOV KLIČEJO

Oglejmo si nekaj tudi pri kmetijskih zadržnikih, ki so v Belli krajini organizirane zaseknrat tako, da delujejo pri njih zelo sirok delokrog. Zadržniki pogrešajo predvsem načrtno organizacijo pri zadržanju sadnih škodljivcev, zlasti ameriškega kaparja San Jose, saj je znano, da je več kot 50% vseh sadovnjakov v Belli krajini okušeni po kaparju. Kmetijske zadruge bi morale imeti poleg trgovinskih odsekov tudi kmetijski, sadarski, gozdarski, inleksarski in kreditni odsek. Poniekod sicer obstajajo vsi ti odseki na papirju, tudi na običnih zborih zadržnih članov je bilo o tem vsa leta nazaj mnogo govora, kazno pa je, da manjka strokovnjakov in tudi resnej vojlo, da bi vsi odseki tudi dejansko začeli v službi gospodarskemu napredku belokranjskega ljudstva. Pri sklopiljenju sadnega drevja z »Durlos« se Kmetijske zadruge brez gospodarskih odsekov zanašajo na krajevne ljudske oborce, ti pa na KZ. Učink tega polomovanja in skrajno slabke povezave med enim in drugimi pa je, da se sklopiljenje sadnega drevja ne izvršuje po načrtu in so vse točkočrvene okrajinske poverjenište za kmetijstvo le se glas vpijejoča v puščari...

Pozivati vse zgornj navedene odseke je nujno, ako hočemo, da se bo belokranjsko kmetijstvo in sadjarstvo znašlo na potem napredka. Dejstvo je tudi, da so vsa kmetijska zadruge v Belli krajini preslabo začlene z blagom in da mora konsument postopoma po začetku roba na daljnem pot v Črnomelj ali Metlico. Kako malomenar odnos pa imajo nekateri poslovodje kmetijskih zadrug do ljudske imovine, pa je pokazal poslovodja Kmetijske zadruge v Podzemljiju, ki je s slabim kupovinjam in vkladitevijem robe ter nepoštenimi mahiniranjem odkovalo Kmetijsko zadrugo v Podzemljiju v treh letih za več ko 1.000.000 din. Tisti kmeti, ki se gojili nezaupanje do kreditevne odseke, ki se je pod vstopom nepoštenega poslovodja Vekota Fabijana v Podzemljiju ustanavljajo, a zaradi odpore samih zadržnih članov ni takškar bil očitovljen, danes plosko, ker je zmagoval - njihovo nezaupanje. Novi poslovodja kmetijske zadruge v Podzemljiju ima danes vrsto težav, da bi zadrugo spet postavil na trdne noge. Kako pa bo v večnem lovu za krediti popravil, kar je zagrelj njenog nepošten prednik, je vprašanje, ki ga ne bo rešil niti sam, niti zadržni člani brez pomoči OZKZ.

Lojze Zupan

Lepote Gorjancev - še vedno zaprta knjiga

»Lepote Gorjancev, razsežnost Roga in ostala okolica Novega mesta — vse to je žal se vedno zaprta knjiga za vedno Novomeščanov in naši delovni ljudje se vedno ne pozna teht krasot, ki jih nudita blizu in na daljna okolica naših krajev...«

Besede predsednika novomeške podružnice Planinskega društva Romana Kobeta na rednem letnem občnem zboru, ki je bil v ponedeljek 11. februarja, dovolj razločno govorje o prizadevanju planinencev, da bi povedli v naše hrle kar načiv ljudi, ki pa žal tudi lani ni doseglo začeleni uspeh. V resnici namreč ni dovolj samo govoriti o lepoti naših gora, vabiljosti Gorjancev in drugih krajev na Dolenskem, ko pa nam navzake vsem ne uspe privabiti v te kraje in na vrhove naših hrilov ljudskih močev. Ceprav ima Dolenska v marsikaterem pogledu boljše pogoje za razvoj planinantev v nizjem gorstvu — pomislimo le na vimerodne gorce, razvalne številnih starih gradov, nizjank predelje na Krki in njenimi pritoki, na gozdna pohoda Roga in Gorjancev itd. — pa se mnogočas obiskovalne zvezde kmetijskih zadrug, pa tudi naloga nadzornih organov, ki bodo moralj bolj vsežno, ne kakovost predvadno signalizirati na papirju, da se ne bodo dogajali podobni situaciji, kakor je že zgodil v Podzemljiju, kjer je en sam brezvestni človek unil Kmetijsko zadrugo in jo tudi v moralnem pogledu skoval na ugled. Zaradi slabih prometnih zvez v Belli krajini imajo danes kmetijske zadruge vseka svoj poseben ekosistem, ki je narezan s svojo kmetijsko zadrugo, trgovske odseki kmetijskih zadrug pa z različnimi izjemami prodajajo blago svojim izdelovalcem brezkonkretno. Samo se pošte je že do dejstva zadosten povod, da bi morale Kmetijske zadruge tudi v manjših krajih biti aktivne. Znašanje cen nekaterim pred-

metom je zares prizadelo tudi kredite, toda zaloge po trgovinah kmetijskih zadrug so na splošno (z izjemo na Vinici, v Gradišcu in v Metliki) tako majhne, da niti to znižanje ni moglo v živo prizadeti čistih dobitkov. S pristopljivo trgovino bo potreben v tem letu tudi kmetijskim zadrugam v Belli krajini posvetiti večjo pažnjo, da se bo njihovo delo izboljšalo tako po vsebinah kakor tudi po efektu.

Lojze Zupan

država so se mu za dosegaj opravljeno delo v markijskem odboru toplo zahvalili. Za nadzorni odbor je poročil Franc Adam in predlagal odboru razresitev.

Zastopnik uprave za turizem in gozd, pri Svetu za blagovni promet LBS tvr. Varga je pozdravil občni zbor podružnice PD in predlagal, da bi društvo v povezavi z Turističnim društvom se bolj prizadetno skrbelo za propagando tujškega prometa na Dolnjakem. Niščini turismus ima v naših krajev vse pogore za možljivno izboljšanje ljudi in prirodi, treba po seveda ustvariti tudi pogore za priletivo bivanje tujcev in domačinov v teh krajev.

V razpravljanju so se člani pomembili o državljivosti kleti, državljivim in prostora pred očima pri Gosподinji, o reklamnih tablicah na vaših križiščih, kolodvoru, izdajalnik razgledal, o markirjanju poti, propagandi za turizem, o vrgjanju delu na vasen in med mladino, o sodelovanju na prireditvah itd. Sklenili so tudi, da se obnovi Trdinov ročaj na Gorjancih. Zahvalili se je za doseganje zupanija in kipotne skupine državljivosti in podobno na ulicah.

g) lastnik hiše ali hišni upravitelj, ki vladajo v primernem rednu vrtnih gredic, ki leže ob ulici in ne popravila in pleska ograje ob ulici;

h) lastnik hiše ali hišni upravitelj, ki ne preheli in ne vrdržuje hišne fasade v primernem stanju;

i) poslovodja trgovskega ali podobnega lokalca, opremljenga z izložbami, aki dočusti, da so izložbe prazne, nemarne nrevene in v večernem času do 21. ure nerazstavljen;

j) lastnik hiše ali hišni upravitelj, ki vladajo v poslovni stavbi ter javnih prostorih, aki dočusti, da so izložbe prazne, nemarne nrevene in v večernem času do 21. ure nerazstavljen;

k) lastnik hiše ali hišni upravitelj, ki vladajo v poslovni stavbi ter javnih prostorih, aki dočusti, da so izložbe prazne, nemarne nrevene in v večernem času do 21. ure nerazstavljen;

l) lastnik hiše ali hišni upravitelj, ki vladajo v poslovni stavbi ter javnih prostorih, aki dočusti, da so izložbe prazne, nemarne nrevene in v večernem času do 21. ure nerazstavljen;

m) lastnik hiše ali hišni upravitelj, ki vladajo v poslovni stavbi ter javnih prostorih, aki dočusti, da so izložbe prazne, nemarne nrevene in v večernem času do 21. ure nerazstavljen;

n) lastnik hiše ali hišni upravitelj, ki vladajo v poslovni stavbi ter javnih prostorih, aki dočusti, da so izložbe prazne, nemarne nrevene in v večernem času do 21. ure nerazstavljen;

o) lastnik hiše ali hišni upravitelj, ki vladajo v poslovni stavbi ter javnih prostorih, aki dočusti, da so izložbe prazne, nemarne nrevene in v večernem času do 21. ure nerazstavljen;

p) lastnik hiše ali hišni upravitelj, ki vladajo v poslovni stavbi ter javnih prostorih, aki dočusti, da so izložbe prazne, nemarne nrevene in v večernem času do 21. ure nerazstavljen;

q) lastnik hiše ali hišni upravitelj, ki vladajo v poslovni stavbi ter javnih prostorih, aki dočusti, da so izložbe prazne, nemarne nrevene in v večernem času do 21. ure nerazstavljen;

r) lastnik hiše ali hišni upravitelj, ki vladajo v poslovni stavbi ter javnih prostorih, aki dočusti, da so izložbe prazne, nemarne nrevene in v večernem času do 21. ure nerazstavljen;

s) lastnik hiše ali hišni upravitelj, ki vladajo v poslovni stavbi ter javnih prostorih, aki dočusti, da so izložbe prazne, nemarne nrevene in v večernem času do 21. ure nerazstavljen;

t) lastnik hiše ali hišni upravitelj, ki vladajo v poslovni stavbi ter javnih prostorih, aki dočusti, da so izložbe prazne, nemarne nrevene in v večernem času do 21. ure nerazstavljen;

u) lastnik hiše ali hišni upravitelj, ki vladajo v poslovni stavbi ter javnih prostorih, aki dočusti, da so izložbe prazne, nemarne nrevene in v večernem času do 21. ure nerazstavljen;

v) lastnik hiše ali hišni upravitelj, ki vladajo v poslovni stavbi ter javnih prostorih, aki dočusti, da so izložbe prazne, nemarne nrevene in v večernem času do 21. ure nerazstavljen;

w) lastnik hiše ali hišni upravitelj, ki vladajo v poslovni stavbi ter javnih prostorih, aki dočusti, da so izložbe prazne, nemarne nrevene in v večernem času do 21. ure nerazstavljen;

x) lastnik hiše ali hišni upravitelj, ki vladajo v poslovni stavbi ter javnih prostorih, aki dočusti, da so izložbe prazne, nemarne nrevene in v večernem času do 21. ure nerazstavljen;

y) lastnik hiše ali hišni upravitelj, ki vladajo v poslovni stavbi ter javnih prostorih, aki dočusti, da so izložbe prazne, nemarne nrevene in v večernem času do 21. ure nerazstavljen;

z) lastnik hiše ali hišni upravitelj, ki vladajo v poslovni stavbi ter javnih prostorih, aki dočusti, da so izložbe prazne, nemarne nrevene in v večernem času do 2

Vzroki in posledice cerkvene politike

Okraino sodišče v Novem mestu je razpravljalo o incidentu na novomeški železniški postaji

20. januarja se je bliskovito raznesla vest o neljubem incidentu na železniški postaji v Novem mestu. Ljudje so o dogodku govorili vse mogoče in razširjali resnične in neresnične vesti. Nekaj dni kasneje je poročilo Tanjug, da so oblastva o incidentu, v katerem je prišlo tudi do grdega ravnanja z zastopnikom ljubljanske škofije Antonom Vovkom, uvedla preiskavo.

Najrazličnejši sovražniki, predvsem pa preostali domači belogardistični privrženci, so ob tem dogodku zagnali vik in hrup in označevali incident na novomeški postaji kot največje barbarstvo. Namernemu pačenju resnice in razširjanju lažnih vesti o tem dogodku se ni treba čuditi. Izrazito sovražni elementi in ljudje pod vplivom klerofašistične politike tudi ne morejo govoriti resnice. Zanimivo je, da so se prav takl elementi veselili tega dogodka. Govorili so in govorijo, da nam bo zdaj ... Amerika vendarže že enkrat odpovedala gospodarsko pomoč. Ali ne vidite, tuji diplomati, kakšen teror se izvaja v Jugoslaviji nad cerkvijo in verniki? Taki in podobni nesmisli dajejo spričevalo razširjevalcem zlobnih govorov, katerih tudi tokrat ni težko prepoznati. So to stari sovražniki domovine in napredka, ki vedno kažejo s prstom na ljudsko oblast, pačjo dejstva in se »zgaražajo« nad vsem, kar ne ugaja njihovi miselnosti, ki pa tudi tokrat niti z besedico ne omenjajo neštetičnih zločinov in strahotnih grozot, ki jih je počenjala uradna Cerkev s svojimi služabniki nad našim ljudstvom v vseh letih narodnoosvobodilne vojske.

Resnicno o »obisku« gospoda Antona Vovka Dolenjski je ugotovilo okraino sodišče v Novem mestu v četrtek 14. februarja.

20. januarja 1952 so potovali iz Ljubljane v Novo mesto trije cerkveni gospodje. Neopazno, tih in »skromno« — v tretjem razredu potniškega vlaka. V spremstvu kanonika dr. Kimovca in župnika Campe je potoval generalni vikar in zastopnik ljubljanske škofije Anton Vovk, vsi trije gospodje pa so bili namenjeni v podgorško vas Stopiče pri Novem mestu k cerkvenemu obredu blagoslovitve prenovljenih orgel.

Ze način potovanja duhovnih gospodov vzbuja upravičeno domnevo, da se je za skromnim zunanjim videzom nekaj skrivalo. Slovenci smo bili navajeni, da so duhovni gospodje sto in stoljetja potovali čisto drugače. Vsaka njihova pot je bila združena s ceremonijami, ki jih cerkev v izdatni meri in rada uporablja. Za neobičajno »skromnostjo«, kakršne — bodi mimogrede omenjeno — zastopnik ljubljanskega škofa doslej ni bil vajen na svojih birmanjih in ostalih pastirskih potovanjih po naših krajih, pa naj bi bilo nekaj prikrita, hotelo se je nekoga prevarati, nekoga zavesti. Ni težko uganiti — koga in čemu.

Ni običaj v katoliški Cerkvi, da bi vaške prenovljene orgle prišle blagosloviti sam škof. To je izjavil v zaslijevanju med preiskavo tudi gospod Anton Vovk, ko je dejal, da blagoslovitev ni v nobeni zvezi s kakim prazničkom v teji vasi in da orgel navadno ne blagoslavljajo škofje... Vendar pa — v Stopiče je potoval gospod škof osebno.

Ni treba posebne bistromnosti in ugibanja, da razvozljamo ozadje 20. januarja. Dejstvo je, da so v Jugoslaviji cerkveni obredi dovoljeni. Svoboda vere je zajamčena z ustavo, katoliški verniki lahko brez skrbi obiskevajo obrede svoje vere, izdajajo katoliške verske časopise itd. Prav zato, ker nihče ne zabranjuje vernikom cerkvenih obredov, teh ljudi ni treba prijavljati oblasti. To so obredi, za katere odgovarja Cerkev sama; opravlja se v cerkvah in v javnem redom nimajo nič skupnega. Ce pa cerkveni dostojarstveniki potujejo iz Ljubljane v Stopiče pod Gorjance izven običajnega časa, na dan, ko ni v tej vasi nobenega posebnega praznika, na neobičajen način in s pretirano »skromnostjo«, potem lahko upravičeno trdim, da so povabljeni gospodje hoteli izkoristiti blagoslovitev orgel v slovensost, ki bi seveda nujno izvenela v nekaj drugačega kot navaden obred. Tako prireditev pa mora po obstoječih predpisih vsake organizacije — in Cerkev ni nič drugačega kot zasebna organizacija vernikov kakršnekoli vezoljepovedi — prijaviti pristojnim organom oblasti.

ZAKAJ IZKAZUJE GOSPOD VOVK PRAV STOPICANOM TAKO POZORNOST?

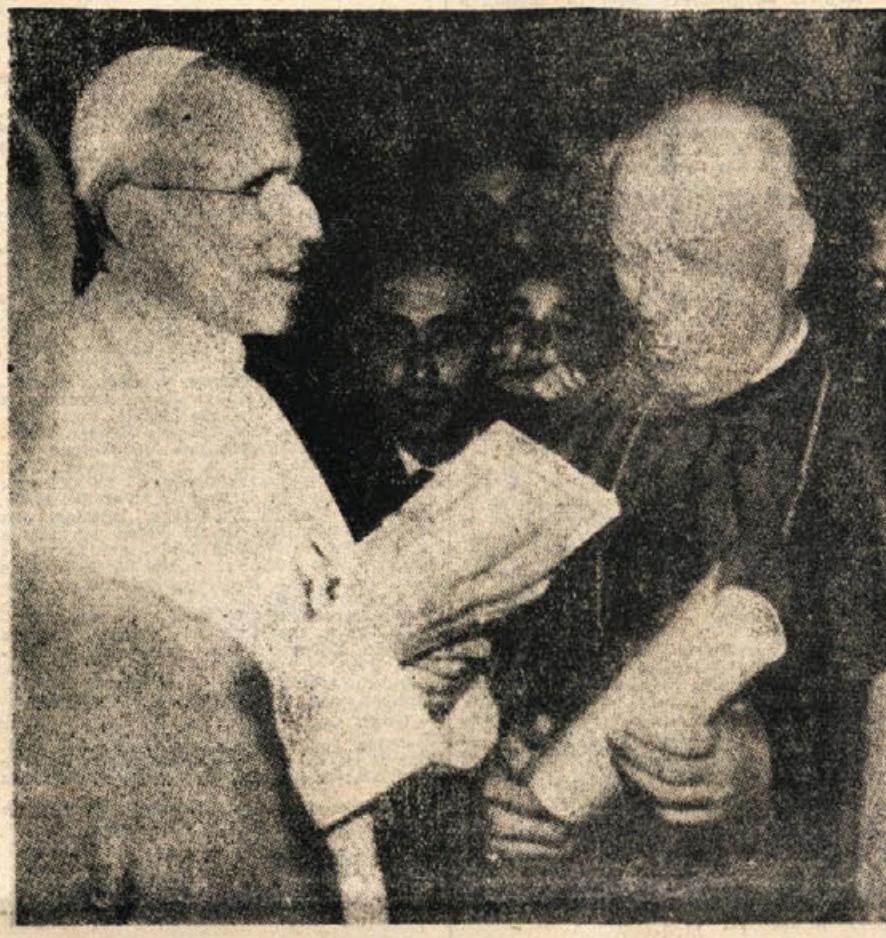
Po krivi velikega dela izdajalske duhovščine, kateri je načeljeval in jo borbeno vodil proti lastnemu narodu v letih njegove najtežje zgodovine vojni zločinec ljubljanski knezoško Rožman, je ljudstvo na Dolenjskem med vojno ogromno pretrpelo. Imen Rožman, Jarc, Savelli, Wolbang, Urbanč, Sinkar, Sijraj in mnogih drugih se drži kri. — V Stopičah, kjer se je kapelan Urbanč s svojimi sodelavci iznenadal skoraj vseh zavednih vaščancov in jih pognal v zapore in italijansko internacijo, je duhovščina med vojno v silni zmedenosti in stiski dobesedno lovila moške in jih pošiljala v belo gardo. Ob spominu na zločine belogardističnega »Stajerskega bataljona«, ki se je rodil in deloval v neposredni okolici Stopič, pretresi človeka groza. Pavel Drab, zidar v Stopičah, priatelj župnika Smoliča in kaplana Urbanča, eden izmed glavnih stebrov belogardistične organizacije v stopički fari, je zločinsko delovanje belogardistov »Stajerskega bataljona« v St. Joštu opisal takole:

»Ko bi mogli kurbe partizanske oboklit, to bi jih klali, kot smo jih v St. Joštu. Pa ti ne veš, ko nisi bil zraven, kako so klicali mater. Tisti kuštrasti, ki je imel črne lase, je kaj vpil. Misliš so, da so prišli k partizanom, pa so prišli k nam. Poslali smo jih po vodo, eno partijo na eno stran, drugo pa na drugo stran. Šli smo za njimi in jih kar od zadaj poklali. Ko smo jih zabolili, so pričeli vpititi in klicati mater, mi pa smo jih spet in spet zababil z noži... — (Saje, Belogardizem, stran 374.)

V Stopičah, kjer se je belogardizem najprej javno izkazal kot zločin, je Roza Uhanova-Silva, zvezda gojenka Katoliške akcije, doma iz Straže pri St. Ruperti, zapisala v svoj dnevnik:

»16. julija: Doma me je tako pretreslo, če sem slišala o umoru

ru, sedaj pa hladnokrvno gledam. Kdor je proti nam, gre rakom živigat, to se razume. Streliamo malo, bolj pobijamo. Skoda naboja za partizanske buče. Pred napadom

Papež XIII. sprejemajo poglega vojnega zločince Gregorija Rožmana (v Rimu, 28. oktobra 1950. leta)

nam tovarš Gorazd (kaplan Šinkar — op. S. F.) podeli odvezo. Svetinjice imamo vsi. Bilo je zelo ganljivo... Človek mora biti trd za vse. Koder hodimo po hostah, puščamo za sabo grobove... — (Saje, Belogardizem, stran 378.)

Prav v Stopičah pa se je 20. januarja namenil zastopnik ljubljanskega škofa. Do Stopič ni prišel, ker ga je na novomeški postaji spoznala množica potnikov in domaćinov, ki so čakali svoje, ter zahtevala od njega, da se takoj vrne v Ljubljano; ljudstvo teh krajev ni pozabilo štev, padlih in umorjenih po krvidi poglega vojnega zločince — ljubljanskega knezoško. Manifestacija, kakršno si je zamislil gospod Anton Vovk s svojim potovanjem v Stopiče, se je na novomeški postaji izpremenila v spontano demonstracijo ljudstva proti protiljudskim duhovnikom.

POSLERICA SOVRAŽNE PROPAGANDE IZ VATIKANA

Obsojamo nasilje in nered, ker smo urejena država, v kateri je osebna svoboda državljanov zagotovljena z Ustavo. Obsojamo grob in surov način, s katerim je ob nezačelenem incidentu bila prizadejana zastopnik ljubljanske škofije Antonu Vovku na novomeški postaji lažja telesna poškodba. Vendar pa se kljub temu ne moremo čuditi, da je prišlo do grobega izpada ob vsem tem, kar je dela Cerkev na Slovenskem, posebno še na Dolenjskem, in kar se počno njeni predstavniki proti koristim lastnega ljudstva po navodilih Vatikan.

Ostra obožnica Javnega tožilstva v Novem mestu je dolžila cestarja Avgusta Mežnaršiča kaznivega dejanja naamerne telesne poškodbe Antonu Vovku, kateremu naj bi bil oboženec polil plasc z bencinom in ga nato začgal. Razprava je ugotovila, da je oboženec prispel v nedeljo 20. januarja dopoldne z vlakom v Novo mesto, tri dni prej pa je že bil dogovoren z bratom za obisk; prejšnji dan je kupil oboženec bratu za 9 dinarjev bencina in mu ga je v nedeljo hotel izročiti v zameno za vžigalne kamenčike. Po prihodu na kolodvor se je oboženec znašel sredi množice, ki je začela demonstrirati proti škofu Vovku in zahtevali od njega, naj se vrne v Ljubljano. Splošna razburjenost je v hipu zajela tudi njega. Priznal je, da je v njem vse zavrelo, ko je slišal vzklikanje proti škofu Vovku. — Pred očmi mu je stopila prestana mučenja internacija na Rabu, kamor ga je poslal župnik iz Soteske, kjer je shujšal od 78 kg na 38 kg. Spomnil se je svetinjic vikarskega poslanca, ki

demonstrante, ki so mu nato sledili v vagon, v katerem so ga zaščitili milicijski. Ko ga je oboženec tudi tu še nekajkrat poškopljal z bencinom, pri tem pa je Vovka gledal v obraz in stavil med njima dve klopi, se je nenaščoma pokazal plamen. Antonu Vovku se je vnela suknja na hrbtni strani. Zastavnik Ljudske milice Ivan Tavčar, kateremu se je hkrati vžgal rokav plašča, je v hipu pomagal sleči Antonu Vovku goreči plašč in mu pogasiti tudi celulojdni ovratnik, ki je povzročil škofemu zastopniku nekaj opokin lažjega značaja na vrata. Vse to pa je trajalo le nekaj sekund. Organi LM so takoj poklicali dežurnega zdravnika, vendar razburjena množica ni dovolila prevoza v bolnišnico, tako da mu je zdravnik na postaji nudil prvo pomoč in druge usluge.

Incident, ki ga je sprožil zastopnik poglega vojnega zločince Rožmana s tem, da se je pojavit na Dolenjskem,

NEKAJ MISLI OB OSNUTKU ZAKONA O LJUDSKIH KNJIŽNICAH

Z novim zakonom o ljudskih knjižnicah bo urejena organizacijska in materialna platno načrtna organizacija. Ta zakon bo omogočil razvoj in redno delo knjižnic. Materialna plat je bila dosegla zelo preča. Knjižnice niso mogle nabavljati novitetov zlasti v drugi polovici leta 1951, ko so se podrazile knjižnice, ker ni bilo na razpolago dovolj denarnih sredstev v proračunu KLO.

Iz podatkov, ki jih dobimo s terena, se vidi, da med našim ljudstvom na podeželju še ni dovolj zanimanja za knjige, ki so po navadi zaprite v zapratenih omarah na KLO ali pa na soli. Ljudje mnogokrat tudi ne vedo, da imajo v svojem kraju knjižnico, ne vedo, da so v nej lepe knjige, pri katerih bi lahko našli oblike zahabe in polica v zimskih dneh. Bralec večkrat odvrne od knjižnice tudi to, da mu knjižnica poda knjige, ki je zanj pretežka, ki je ne razume in s tem izgubi veselje do branja. Zato je tudi vprašanje dobrega knjižničarja zelo važno. Knjižnica mora biti razgledan v literaturi, tudi sam mora dobiti brati — zlasti knjižni kritiki in publikacije »Slovenski knjižni trgi«, da bo bralec lahko svetoval, katere knjige naj berejo, da bo knjigo znal priljubiti, da bo bralec naučil kako naj jo bere, da bo res dojet vse ono, kar je hotel pisatelj v njej izrazil. Knjižnica bi moral braleca vzgajati in ga odvra-

OBVESTILO

MALE OGЛАSE sprejemamo za tekočo številko tedenika do vsake srede opoldne!

Uprava Dolenjskega lista

so jih slovenskim živim okostnjakom delili duhovniki namesto kruha na Rabu, v trenutku je oživelj pred njim vse, kar je slišal o škofu Vovku in ustavnika Savellija na procesu v Črnomlju in prodekana Siraja komaj pred štirimi dnevi na procesu v Trebnjem, zeno besedo — vse prestano gorje v letih NOB je nenačinil in izvajal prihod škofovega zastopnika izpremenil v razumljiv protest. Oboženec je priznal sudišču, da se ob vsem navedenem ni več obvladal. Da bi pokazal Antonu Vovku svoje zanicevanje, ga je začel škropiti s stekleničko bencino, katero je imel pri sebi. To je oboženec priznal in dodal, da bi ga poškoplil z mlekom ali z vinom, kar bi pač imel pri roki.

Razprava je ugotovila nadalje, da oboženec ni imel namena škofa poškodovati ali ga raniti. Čeprav so ljudje na postaji vpili, da zastopnika poglega vojnega zločinka ne marajo na Dolenjskem, jim je Anton Vovk odgovarjal, da mora v Stopiče. Z izvajalnim nasmehom, češ, kaj se zeletavajo vanj, je razumljivo še bolj razdražil razburjene

kjer so spomini na okupatorja in njegove domače pomagače še vedno sveži in boleči, je posledica vsega tega, kar počenja Vatikan v zadnjem desetletju: vatikanski radio je 4. januarja ponovno protestiral proti »preganjaju« Rožmana. Ne moremo se torej čuditi ogorčenju ljudstva, ki je na kolodvoru spoznalo zastopnika ljubljanskega škofa Rožmana, ki je odobraval zločine nad našim narodom, ki po končani vojni niti z besedico še ni obslodil zločinskega belogardizma, pač pa še vedno izpoljuje vsa navodila Vatikana, napravljena proti ljudski oblasti. Prihod zvestega naslednika poglega vojnega zločinka Rožmana na Dolenjskem nič drugoga kakor izvajanje ljudske potrebe, blatenje spomina vseh žrtv naše borbe in iskanje prilik za nove »dokaze«, da se vera pri nas prega.

SPOMINI NA POVZROČENE ZLOČINE SO SE VEDNO SVEZI

Ali naj opravljemo pred javnostjo partizansko mater, ki je izgubila v NOB tri sinove in je na postaji prva zahtevala od škofovega namestnika, naj ta koj zapusti Novo mesto? Ali naj se čudimo razburjenju starejših ljudi, ki so zahtevali od Vovka, naj gre nazaj, od koder je prišel, saj jih je znova odprli srčne rane in spominje na trpljenje njihovih družin v letih NOB? — Sledovi zločinov škofa Rožmana nas še vedno spremljajo na vsakem koraku. Razumljivo je, da vsega tega ni mogoče pozabiti. Kako malo razume našo ljudstvo gospod Anton Vovk, dokazuje tudi dejstvo, da je sam izjavil v zaslijevanju med preiskavo, da je ga zelo želel zelo začuditi. Rekel je, da je vse zelo začudilo, ker so ga napadli starejši ljudje, česar ni pričakoval. Ti »starejši ljudje« in vsi pošteni, zavedni Slovenci tudi še niso pozabili, da je gospod Anton Vovk 28. oktobra 1941, na obletnico fašističnega pohoda na Rim, bral v ljubljanski stolnici svečano mašo v spomin padlih fašistov, na kateri so bili navzoči poleg knezoško Rožmana tudi Grazioli, generala Robotti in Orlando ter drugi fašistični odličniki. Da je bila slovensost se bolj »plemenita«, je šenklaškiemu pevskemu zboru dirigiral dr. Kimovec (Saje, Belogardizem, stran 56). Gospod Anton Vovk, takratni kanonik, se je poklonil tudi »prazniku 23. obletnice italijanske zmage v prvi svetovni vojni« in bral svečano mašo v ljubljanski stolnici ob navzočnosti italijanskih kraljovskov in njihovega pajuša škofa Rožmana itd.

Nikakor se zato ne moremo čuditi grobemu izpadu proti Antonu Vovku. Na Dolenjskem ne moremo pozabiti izjave kaplana Savellija, ki je 15. februarja 1949. leta na dvodnevni javni razpravi v Črnomlju med drugim dejal o zastopniku ljubljanskega škofa Antonu Vovku dobesedno tole:

... V letu 1947 sem bil avdijenec pri pomočnem škofu Vovku, kateremu sem povedal, da sva z Jarcem predlagala Nemcem sedem ljudi za likvidacijo, kar so tudi storili. Rekel sem, da bi bil vsled tega rad premeščen, da bi se umaknil ljudem. Pomočni škof Vovk mi je odgovoril, da pač razume, če je stvar takšna in me bo prestavil. Aprila 1947 sem bil premeščen v Koprivnici pri Kočevju in povlčen v župnega upravitelja.

V oktobru 1947 me je Vovk v pisarni opozoril, da naj bom pripravljen na večje težave s strani ljudske oblasti. Kadar sem bil v Škofiji, sem poslušal samo izjave proti ljudski oblasti. Razen tega sem dobljal iz Škofije navodila, ki niso bila v skladu z Hrvojevimi ljudskimi oblasti in sem moral hočeti preko vseh težav, da se ne bi dočakal zločinov. Tako sem med drugim dobil decembra

Poudarili smo že, da obsojamo nasilje in nered. Razprava proti Mežnaršiču je ugotovila, da je padel oboženec slučajno in spontani nastop ljudstva proti osvražnemu zastopniku poglega vojnega zločinka. Razprava je tudi ugotovila, da se je vagon, kjer se je nahajal Anton Vovk, precej kadilo. Ni pa nobenih dokazov, da bi kdo namerno začkal plasc Antonu Vovku; ugotovljeno je bilo nadalje, da oboženec oškodovanca ni začgal. Zato je bila ovržena tudi obožnica, ki je dolžila storilca hude telesne poškodbe. Bila je upoštevana samo delno, saj govoril o lahki poškodbi poleg prič in izjav tudi

Razgovor o nekaterih problemih Novega mesta

Janko Jarc

UREDITEV NOVEGA CESTIŠCA SKOZI NOVO MESTO IN PRIZADEVNOST SEDANJEGA MESTNEGA LJUDSKEGA ODBORA ZA OBNOVO V PRETEKLI VOJNI TEZKO PRIZADETEGA MESTA STA SPOZLIL VRSTO PROBLEMOV PREDVSEM URBANISTIČNEGA ZNACAJA, OD KATERIH JE NEKATERE TREBA VČASIH RESEVATI KAR NA HITRO ROKO KER JE HOTEL SLUCAJ, DA STA V PRETEKLIH DNEH BILA NEKAJ ČASA V NAŠEM MESTU ROJAKA, KATERIH VNETO PRIZADEVANJE IN SODELOVANJE PRI RESEVANJU VPRASANJ, KI SE DOTIKAJO NAŠEGA MESTA, POZNAMO, SEM JU NAPROSIL ZA RAZGOVOR O NEKATERIH PERECIH NOVOMEŠKIH PROBLEMIH. STA TO SLIKAR BOŽIDAR JAKAC IN ARHITEKT MARJAN MUŠIC, RAZUMLJIVO, DA SE JE NAŠ RAZGOVOR MOGL DOTIKATI LE ONIH PODROČIJ, V KATERIH MORETA OBA TOVARISA DATI Z VSO TEHTNOSTJO SVOJE MNENJE, SO PA TA PODROČJA OZIROMA VPRASANJA TAKA, DA SO ZARADI SVOJEGA KULTURNO ZGODOVINSKEGA IN, ČE HOČETE, UMETNIŠKEGA ZNACAJA ŠIRSI JAVNOSTI DOSTIKRAT MANJ RAZUMLJIVA IN ZATO NA SPLOŠNO MANJ UPOŠTEVANA, ČEPRAV SO ZA NOVO MESTO POMEMBNA IN VAŽNA, GRE ZA VRSTO ZGODOVINSKIH IN LEPOTNIH VREDNOT, KI SI JIH JE NOVO MESTO SKOZI STOLETJA NABRALO IN KATERIH OCUVANJE BODOČIM RODOVOM JE NASA DOLŽNOST. ČE BO TA RAZGOVOR VSAY MALO PRIPOMOGEL K POGLOBLJENJU RAZUMEVANJA SIROKE JAVNOSTI ZA TA, DOSTIKRAT ZELO DELIKATNA IN MANJ RAZUMEVANA VPRASANJA, TE BESEDE NISO BILE IZGOVRENE ZASTONJ. OBENEM PA NAJ SLUŽIJO KOT VZPODBUDA ZA RAZPRAVO O OBRAVNAVANIH VPRASANJAH.

Ze drugi dan skoro neprestano sneži. Sedimo v sobi ob širokem oknu, skozi katerega nam zdaj pa zdaj uhaja pogled na obrise mesta onstran Krke, ki ga zdaj zagrinja, zdaj zopet odgrinjajo rahle tančice snežink. Tako se nam ob neprestani diskretni pritrujočnosti našega mesta prede beseda o njem.

Dobro vesta, da se že nekaj desetletij govorji o potrebi regulacijskega načrta za naše mesto. Nekaj teh načrtov je bilo že tudi izvršenih. Ne hotel bi pa zdaj njihove osene, temveč mi gre bolj za ugotovitev načrta, ki jih je pri regulaciji takega naselja, kot je Novo mesto, treba upoštevati. Zlasti še, ker se pri sedanjih cestnih delih pojavljajo nujno potrebne ureditve nekaterih točk vzdolž urejevanega cestišča. Kaj bi.

Marijan, o tem lahko povedal?

Pri vprašanju ureditve posameznih točk v mestu moramo resnično paziti, da se ne izgubimo v podrobnostih, katerih rešitev narekuje trenutno potrebo. Kakor je v vsaktem potetu potreben najprej pogled na celoto, tako je še posebej v mestno ureditvenih vprašanjih potreben regulacijski načrt, ki kompleksno zajame vso mnogolično problematiko v tesni medsebojni povezavi. Sele na takšni dobro premišljeni osnovi je mogoče uspešno reševati aktualne podrobnosti. Če ravnamo drugače, grozi nevarnost, da bomo začeli v obratni smeri, to je, da bomo reševali celoto iz podrobnosti.

Skoro vsa naša mesta brez izjeme so produkti stoltečne rasti. Zato je pri njih regulacijski problem dvojen:

1. Treba je izdelati takozvanii okvirni regulacijski načrt, ki mora vključiti potrebe sedanjosti s perspektivnim razvojem. V glavnih obrisih mora na osnovi vsestransko znanstveno in gospodarsko preverjenih podatkov rešiti probleme prometa, zazidalnih področij, industrije, zaščitnih pasov, oddihu, športa itd.

2. V tej zvezi pa je treba izvršiti podrobni regulacijski načrt starega mestnega jedra s prevladajočim poudarkom na sanitarni, gradbenotehnični in lepotni asanaciji. Tak načrt je treba zasnovati prav tako na temeljitem in podrobnom proučevanju iz navedenih področij z globokim vživetjem v značilne urbanistične in arhitekturne lepote ter slikovitosti, ki jih je ustvarjala stoletna mestna rast. S to historično naselbinsko kompozicijo je treba organizirko povezati nove praktične in estetske dopolnitve.

Vse to velja še v posebni meri za naše Novo mesto, ki ga po pravici vključuje vsej zapuščenosti uvrščamo med najzačilnejše urbanistične spomenike naše republike kot vzgleden primer mesta na pomolu v okljuku reke.

Ko nam torej gre za ohranitev zgodovinske podobe mesta, kar je razumljivo še daleč ne izključuje potrebnih sanitarnih in gradbenotehničnih posegov, hčemo ohraniti s tem tudi lepoto takega zgodovinskega naselja...

Da, lepoto, je vskočil v besedo Božidar Jakac, zakaj neštetočrat se mi je zgodilo, da so moje slikanje raznih mestnih vedut znanci in neznanci spremljali z opazkom, češ, čemu riješi te podrtje.

Tudi sam sem pri svojem poklicnem prizadevanju večkrat deležen očitkov, kot da bi najraje vse po-drije ohvaroval in vse mesto spremenil v muzej. Pa še ob stran. Kako Ti kot umetnik gledas na regulacijske in obnovitvene probleme Novega mesta?

Kako bi to povedal? Glej, slikarjevo delo je v tem, da poleg svoje umetnostne problematike prav iz ljubezni do predmeta, kraja ali pokrajine, morda na videz nepomembnih in neza-

nimivih, gledalcem ali domačinom, ki imajo te stvari stalno pred očmi, s svojim delom prikazuje in odkriva lepoto in vrednoto teh objektov. S tem pa tudi domačina navaja na gledanje in uživanje njemu se prikrite lepote. Ta lepota se lahko javila v celotni skladni silueti mesta, gledani z raznih razgledišč v menjajoči se igri svetlobe in sence ob različnem dnevnom času, ali slikovitosti hišnih skupin v zanimivem in ritmičnem sožitju in medsebojnem slikovnem ravnenju, ali pa v tipu in fiziognomiji stavb, ki v dolčenju razpoloženju svetlobe in sence postanejo poglobljeni izraz obdobja, v katerem so nastale. Na ta svojski, človek prijeten način umetnik posreduje globlji občutek in spoznanje organične rasti mesta v stoletjih in njegove intimne lepote.

Lepo. Vemo pa, da je bil prav ta izraz organične rasti mesta v zadnjih desetletjih že večkrat grobo porušen. Kaj misliš o prilobnih nujnih posegih v konstrukciji in podobo mest?

Jasno je, da doživlja vsako mesto tako kot vsak živ organizem svoj razvoj pod stalno menjajočimi se pogojimi. Vendar bi moral pripomniti, da vse spremembe in dozidave v preteklih dobeh niso nikdar ali le redko porušile skladnosti, nasprotno, da so ga do polnjevale in bogatile. Zlastno pa je resnica, da je v preteklem polstoletju delalo to skoro vedno s popolnim ne razumevanjem in se grobo umeščalo popolnoma neskladne stavbe in vsekavo žaleče zarezne v stoletno harmonično rast. Ravno zaradi tega je nujno, da pri vseh dosedanjih in bodočih delih strogo pazimo, da se dosedanja groba in samovoljna praksa konča in se s pretehanostjo in razumevanjem pristopi k regulacijam, modernizaciji in ostalim problemom mesta.

Bi lahko s konkretnim primerom podkrepil svojo trditve?

Vzemimo le nam vsem poznani, od domačinov toliko omalovaževani, od tuja pa spoznavani in občudovan motiv Brega. Ta je utpel s prezidavo in nadzidavo ter nemogočo strešno konstrukcijo stavbe sedanjega Zdravstvenega doma za oko in za občutek zelo boleč udarec. Sedanja stavba ni v ritmičnem soglasju z nizom starih hiš na robu skalnatega pomola, medtem ko je bila stara stavba v svojih proporcijah arhitektonsko in slikovno čudovito uglasena v celotno kompozicijo mestnega pročelja na vodni strani.

All naj bi torej Breg postal kljub postopnemu razpadanju nedotakljiv?

Kdo to trdi? Ze Marjan je prej povedal, da mora biti pri regulacijskem načrtu zgodovinskega dela mesta po-

šan trg. Kamnitih konfini naj na določenih mestih zavarujejo promet, hkrati pa morejo v svoji smiselnih razporedbi zelo živo učinkovati na sicer ravni ploskvi trga. Pred fasado rotovža sem namenil doprsne kipe naših velikih mož, ki so neposredno povezani z Novim mestom. Na vsaki strani rotovža ob cestnem robu bi stala dva visoka drogoza za zastave, ob njiju pa na vsaki strani po štiri visokorastli topoli. S tem bi bilo podprtjeno dominantno mesto magistrata, a hkrati bi ves ta okras občutno pomaknil v ozadje nešrečno arhitekturo meste hiše, ki se s svojimi zdolgočasenimi in neobčutnimi oblikami germanške severa ni mogla prilagoditi značilnosti kraja.

Na razširjenem delu trga pred nekdanjo Grmovo hišo ali pa na nasprotni strani, kjer je sčas stal od Ketteja opevani litoželeni vodnjak, bi bilo umestno postaviti lepo fontano. Na mestu, kjer je okupator obesil dva partizana, bi bilo treba postaviti spominski steber, za kar bi se moral uporabiti nekdanji kamnitni steber iz uničenih arkad Ogrizkove hiše. Mislenja sem tudi, da bi bilo dobro vnesti obzirno nekaj zelenja na sam trg. V mislinih imam poedinca lepa drevesa, ki pa ne bi smela prevladati nad trdnim prostorom. Vse to je treba seveda s pravom odtrehtati. Pa ob vsem tem morda več, kadar bo mogoče rojakom predstaviti načrt za ureditev in oplešavo trga.

Omenil si postavitev partizanskega spominskega stebera na trgu. To seveda ne izključuje postavitev posameznika NOB v našem mestu. Kakšno je vajino mnenje o izbirni mestu za spomenik in o njegovih oblikih?

S prijateljem Božidarjem sva o tem že večkrat razmisljala in zato lahko v imenu občinovodnikov. Glede spomenika NOB je najprej treba dobro premisli njegov položaj in to, da mora biti dostojen njegovim vsebinam ter kre-pak po svojem oblikovnem izrazu. Izbir, ali bolje, ureditev položaja ali prostora pa mora upoštevati dobro preizkušena načela glede postavitve spomenikov na sploš.

Zvezna borcev v Novem mestu se je odločila, da postavi v mestu spomenik žrtvam in borcem Novega mesta, v njegovih neposrednih okoljih pa spomenik za vso Dolenjsko. Kaj misliš o dosedaji predlaganih položajih za spomenik?

Za osrednji spomenik pokrajine prihajajo v poštev le trije položaji nekje na daleč vidnih višinah novomeškega obroba. To so višine Marofa, Reclejvega hriba ali hriba tik ob Ragovem logu. Spomenik v prostrani naravi pa mora biti zasnovan s poudarkom na silueti in v velikih merah. Pred kiparsko rešitvijo ima prednost kamnita arhitektura monumentalnih oblik. Iz-

kor na svetu ne dopuščajo, da bi

se prezobzirno zarezavale v stara mesta prometne zarezne, ki bi porušile zgodovinski tloris mesta, nasprotno, vse nove potrebe se podrejojo brezpostopno pri nas toliko omalovaževanih zanimivosti kraja. Ker se z nespretno ali surovou zarezou more uničiti vrednote, je nujno, da vsak, ki ima čut za to in dovolj resnične ljubezni do nekega kraja, nastopi proti vsaki premalo premisleni ali prenaglijeni potezi, zavedajoč se lastne odgovornosti pred zgodovino.

Pa če se vrнем k Novemu mestu. Dejal bo kdo, češ, kaj hočemo, saj je vse mesto pokvarjeno, saj ga je hudo prizadejalo bombardiranje in po-dobno. K temu bi pripomnil le, da nam prav takšno stanje daje možnost odločilnega posega v ureditev in obnovitev starega, daje edinstveno možnost dopolnitve z novimi sodobnimi gradbenimi elementi in nam daje možnost, da ne uničimo ali ne pokvarimo tega, kar nam je preko vseh nesreč preostalo. S tem bomo dokazali, da smo vsestreansko razumevajoči dediči preteklosti in da smo znali prav v smislu naše kulturne rasti v pogojih graditve nove socialistične družbe, ki nam daje za to vse možnosti, smiselnopoleg vsega zarezu more uničiti vrednote, je nujno, da vsak, ki ima čut za to in dovolj resnične ljubezni do nekega kraja, nastopi proti vsaki premalo premisleni ali prenaglijeni potezi, zavedajoč se lastne odgovornosti pred zgodovino.

Pa če se vrнем k Novemu mestu. Dejal bo kdo, češ, kaj hočemo, saj je vse mesto pokvarjeno, saj ga je hudo prizadejalo bombardiranje in po-dobno. K temu bi pripomnil le, da nam prav takšno stanje daje možnost odločilnega posega v ureditev in obnovitev starega, daje edinstveno možnost dopolnitve z novimi sodobnimi gradbenimi elementi in nam daje možnost, da ne uničimo ali ne pokvarimo tega, kar nam je preko vseh nesreč preostalo. S tem bomo dokazali, da smo vsestreansko razumevajoči dediči preteklosti in da smo znali prav v smislu naše kulturne rasti v pogojih graditve nove socialistične družbe, ki nam daje za to vse možnosti, smiselnopoleg vsega zarezu more uničiti vrednote, je nujno, da vsak, ki ima čut za to in dovolj resnične ljubezni do nekega kraja, nastopi proti vsaki premalo premisleni ali prenaglijeni potezi, zavedajoč se lastne odgovornosti pred zgodovino.

V zvezi s cestno ureditvenimi deli je posebej omenjalo, Marijan. Tvoje ime. Kakšna je bila Tvoja vloga pri tem?

Moja vloga? Kot strokovni izvedenec Sveta za gradnje in komunalne zadeve v tem vprašanju in kot zunanjji sodelavec Zavoda za spomeniško varstvo pri urbanističnih in arhitekturnih problemih naših mest sem podal svoje misli in predlog, ki so bili kot načelno pravilni tudi osvojeni. No, da zadnjega sem bil tudi prepričan, da sem glasnik novomeških interesov v najboljšem pomenu besede. Zato sem bil nemalo začuden, ko je bilo moje prizadejje osporavljeno, a še bolj, ko se moje stališče spravljalo v zvezo z zastojem cestnih del v samem mestu. Ti in vsi tisti, ki ste imeli pobliže pogled v potek razpravljanja in del na terenu, veste, da je treba vzroke za zastoj cestnih del iskat drugje. Stojim na stališču, da je potreben vsak problem, ki posega globoko v intereski skupnosti, temeljito proučiti in poiskati tako rešitev, ki je iz vseh vidikov najboljša, najrazumnejša in najlepša, a v največ primerih tudi hkrati najekonómičnejša.

Mnogi Novomeščani se zlasti zanjo za vprašanje.

Glede ožine na nekdanjih Vratih sem bil podal že svoj čas svoje stališča in utemeljitev. Nisem tedaj opiral svojega stališča toliko na obrambo arhitekture Kresije, kakor bolj na historično in urbanistično značilnost grla, skozi katerega se je usmerjal promet v vsaktero mesto visokega srednjega veka. In končno tudi na težko tehnično vprašanje preureditve Kresije, ki bi jo povzročila preložena gradbena črta.

Pri dokončni odločitvi za razširitev grla na Vratih sem slej ko prej misljenja, da je potreben v skupinem sodelovanju in v vsestreanskem studiju rešiti vprašanje preureditve.

Vse to namen je potreben izvršiti način, da se načelni posnetek (delineacija) obstoječe stavbe z vsemi torzili, prerezni in fasadami, zakaže na tej solidni osnovi je mogoče pristopiti k izdelavi projekta. Taka važna vprašanja je potreben reševati v največjem soglasju z vsemi prizadetimi in v kolektivnem stremljenju po najboljši in najlepši rešitvi. Naša doba nam nudi tudi vse mogoče pogoje, da lahko

Pogled na novomeški Breg z Reševje ceste (po fotografiji iz pribl. 1900. leta)

ustvarimo dobra in lepa dela, ki se bodo po vsej pravici mogla uvrstiti v isto raven z izdelki preteklih dob, ki so prestali stolto preizkušnjo.

Pri regulacijskem načrtu se je treba seveda ozirati tudi na nove, k zgodovinskemu jedru mesta prisključuje se dele. V teh predelih najbrže leže oni, ki jih ne gre zazidati. Tudi ta problem je sedaj v Novem mestu aktualen.

O tem lahko rečem to: Vsako mesto ima svoja zaščitenia področja, na katerih je kakšna koli zazidava prepovedana. Takšna zaščitenia področja so nujni rezervoar zdravega in čistega zraka ter kraj oddihu prebivalcev mesta, zlasti še, če je to zvezzano z izbranim pogledom na mesto in okolico. Novo mesto ima že po naravi dana takšna zaščitenia področja Ragovega loga. Portove hoste, obrežja Krke in Težke vode in prav s posebnim poudarkom vsega področja Marofa. Ta je za Novo mesto izredno značilen, je najlepši in najboljši dostopno sprejahljšč ter ima odprt razgled na Novo mesto in njeno bližnjo ter daljno okolico.

Malim, da so za Novo mesto izredno ujemljive za zaščitenia nekaterih pasov važni predvsem oni, ki zadevajo tak kraj kot kraj odbija v posebno lepega razgledišča. Na tem so gotovo malo zainteresirani tudi umetniški oblikovalci mestnih lepot.

Prav gotovo, je pripomnil Božidar Jakac. Pri vsaki ureditvi mesta, ki respektira estetske momente mestnih vedut, je treba prav te poglede in razgledišča skrbno čuvati. Prej sem že omenil pogled na Breg. Prav tako pa je treba strogo paziti, da se ne zastre poglevov na mesto s take strani kot je Marof. Morebitnih novih gradenj ob sprejahljnih cestih na noben način ne bi smeli postavljati na njeno spodnjo stran, kot se je to zgodilo na drastično nemogoč način na poti na desnem bregu Krke od mostu proti

JOŽE DULAR

Pustovanje v Metliki

Med prastare slovenske ljudske plesne oblike prishtavamo v prvi vrsti tudi razne bučne pohode Kurentov, ziljske Pijerite in njenih spremjevalec, štajersko-pustni sorocév, in končno svečano obredni pohod hekrajinskega Zelenega Jurja.

Boris Orel

V dokaj lepi vrsti belokranjskih ljudskih plesov, obrednih iger in običajev, ki so posejani skozi vse leto, zavzema posebno mesto metliško pustovanje. To pustovanje, ki se je sicer v zadnjih desetletjih v mnogočem izročilo, nikakor nima tako plitkih korenin, kot si marsikdo misli. Tu ne moremo govoriti o kakem posnemanju velikomestnih karnevalov ali celo o njihovem importu v to obmejno belokranjsko mesto, saj prav ohranjeno metliško obredno kolo, plesna igra »most«, »robčci«, »petelinji boj« in »turn« dokazujejo, da je tudi današnje pustovanje zakoreninjeno daleč nekje v pradavnosti.

Leta 1939 so vdrli v Metliko Indijanci z bojnim čolnom »Riki-tiki-tava«

ni. Bilo je takrat razvihran vsakoletni obredni pohod na meji med zimo in pomladijo in so sodelujoči s svojimi neugnanimi, divjimi kretnjami skušali odgnati neprijažne zimske demone in obenem privabiti pomladno božanstvo, da jim prebudi polja, njive in trita k življenju.

Ta obredni pohod se je v stoletjih seveda oddaljeval od svoje prvotne forme; dobival je nove oblike in se po zatruji poganstva počasi ustalil na dnevnu pred krščansko peplencico, t. j. na vsakoletnem pustnem torku. Tako se je pologoma pozabil prvotni pomen tega pomladnega obredja in je ostal samo še dan sproščenega veseljačenja, obilne jedi in pijace pred dolgim střidesetanskim postom.

Vsekakor pa tradicija nekdanjega kurentovanja tudi v novem pustovanju v tem delu Bele krajine ni zamrla, o čemer priča med drugim tudi borba kasnejšega škofa Friderika Baraga z metliškim pustovanjem. Narodopisec Ivan Navratil (1825–1896) namreč poroča, da se je leta 1829 – takrat je bil Baraga metliški kaplan – »strašno veliko ljudi v šeme ali maškore napravilo.« Ko so se bližali cerkvi, pravi, da jih je od tam z razpelom v roki pregnal Baraga, in obenem pristavlja, da »nikdar potem ni bilo v Metliki več tolko šemarje.« (Rokopisni Navratilov Zapis iz leta 1849).

Pustovanje pa je kljub temu in podobnim nastopom šlo nemoteno iz leta v leto svojo pot in živi kot nepretrgana

veriga v spominih najstarejših Metličanov. Edino med zadnjo vojno je pustovanje za nekaj let prenehalo, zato pa se je v poslednjem času znova razmahnilo.

Metliško pustovanje se po svojem obsegu in vedenini ne da primerjati z nobenim pustovanjem v Beli krajini ali ostali Dolenjski. Tako splošnega, spontanega navdušenja za tovrstna tradicionalna izročila ne najdemo nikjer.

Spomin najstarejših Metličanov tipuje v dobo, ko se je v njihovem mestu leta 1865 ustanovila narodna čitalnica, s katero so domači domordoci s podporo hrvatskih narodnjakov izpodrinali nemški »Conversationsverein«. Toda o pustovanju sta si obe stranki podali roke; takrat so se metliški dečaki podili za pomarančami, bonboni, čokočado, figami in orehi, ki so jih metali z odprtih kočij v drage maske oblečeni

mimo prosta in cerkev defilirala na trg pred mestno hišo.

Bilo so to časi, ko je pustovanje trajalo tri dni; začelo se je na pustno nedeljo s »hausbal« po skoraj vseh metliških gostilnah, se nadaljevalo v pripravah in oznanjevanju pusta in naslednji dan in je svoj vrh doživel v velikem spreduvu na pustni torek. Vse to je terjalo veliko stroškov in še več dela, ki pa so ga meščani opravili z dobro voljo in vrnjem. Bile so obrte delavnice, ki so ustavile vsa naročila in zadnje dni brezplačno delale samo za pustni spreduv. Takrat je bilo skoraj nemogoče, da bi kdo odrekel svojo pomoč: ta je dal na razpolago voz, drugi odele, tretji konja, četrti konjska sedla, oblike, orožje ...

Bili so ljudje, ki so čez leto skržili za vsak vinar, te dni pa so na široko razmatrali goldinarje.

Pustovanje se je torej začelo že na pustno nedeljo, ko so veselo razpoloženie po krčmah dvignili domači godci in tuji »dudelzakarji«, t. j. piskari z mehovi, ki so včasih te dni prišli v mesto. Kuhanja masnica in kranjske klobase z zeljem, pečeni purani in krofi so bile glavne jedi tadan. Proti večeru so pričele hoditi skupine maškar od gostilne do gostilne. Brez besed so se sukale okoli številnih gostov, se priklanjale, spakovale, včasih zaplesale, nato pa brez pozdrava izginili skozi vežo na prost.

Drugi dan predpoldne so po navadi vedili okrog medveda, obenem pa je dimnikar vabil na pustovanje. Včasih je prišlo na trg pred mestno hišo do dvajset koscev, ki so kosili po snegu ali pesku, nato pa, če je bilo suho vreme, posledi kar po cesti in si privočili obilno dopoldansko malico, ki so jo prinesli s seboj.

Naslednji dan so bile že od jutra velike priprave za popoldanski pustni spreduv. V kolikor so ta dan delali, so opoldne zaprli vse trgovine in delavnice, kajti popoldno so bili vsi meščani, če že ne v povorki, pa vsaj na ulici

Hessi, Fuxi, Kapelleji, Flajšmani, Proseniki, Zalokarji, Gangli in drugi splošnimi metliški meščani. Tudi tedanj prošt Trček je bil popolnoma drugačnega mnenja kot nekdanji skromni kaplan Baraga: maškarani je dal na razpolago sobe v komendi, kjer so se preoblačile, in njegov oskrbnik Kamenšek je bil tiste dni tudi ceremonier celotne našemljene povorke, ki je krenila s komendskega dvorišča in nato

Proti Indijancem so odločeno nastopili posamezni oddelki domače vojske

Razgovor o nekaterih problemih Novega mesta

(Nadaljevanje s 5. strani)

se redke dobre arhitekture, ki niso bile v tem stoletju preurejene, obnovi v prvotnem dragocenem izgladju. Semjak je treba štetni pred vsem blivo Grmovo in Mehoro hišo ter hišo, v kateri je kavarna. Kjer so v zdidnem sestavu še ohranjene arkade, je potrebno te odkriti in dopolniti. V poštev prihajojo Konciljeva, Seidlova in Kopacheva hiša.

Fasadam, ki so bile v tem stoletju bolj ali manj neustrezno preurejene, je treba dati novo kakovostno arhitekturo, ki se bo vezala s celotnim videzom in ga bo dopolnila z izrazom našega časa. Mišljena sem, da ni mogoče zagovarjati v tem primeru izrazito konservatorska stališča, ker je mesto živ urbanističen spomenik, v katerem so se v vseh dobah na svojstven način izražale spremenjene potrebe in prilike.

Kateri hiši na trgu bi to bili?

V to skupino spada pretežna večina mestnih hiš, počeni s Bergmanovo, ki je ohranila v svoji celotni arhitekturi nedvomno največjo vrednost. Način obnove je bil po vojni dobro izveden pri Fichtenuauji hiši. S preureditvijo polkrožnih odprtin v pritličju ji je bil zopet dan videz, kakršnega je ta zanjena arhitektura na zaključku trga nekdaj imela. Z nadomestitvijo nepomembnega prejšnjega vhoda z baročnim portalom, ki je preostal v požarnem otoškem grajskem gospodarskem poslopju, pa je bil dan stavbi plementiški dodatek.

Urajski uredniški odbor – Odgovorni urednik: Tono Gošnik – Naslov uredništva: Novo mesto, Ljubljanska cesta 25, telefon: 812-111. Poštni medail: 33 – Tekoči račun pri Komunalni banki v Novem mestu štev. 616-1-50522-1. Cetrtletna narodna 100 din. poljotna 200 din. celetna 400 din. – Narodna se plačuje vnaprej – Tiskarska tiskarna Ljudske pravice v Ljubljani

Mnenja si torej, da bi pri obnovi bilo koristno uporabiti arhitekturne detajle razpadajočih gradov!

Da. In tu smo pred problemom arhitekturne obogativitve ter hkrati v enem izmed načinov, kako je mogoče rešiti še preostali del propadajočih in za vedno izgubljenih dragocenih kamnitnih arhitekturnih delov iz bližnjih gradov.

Nedvomno je pravilno načelo, da ostanejo vsi ti lepotno in v kamnu trajno oblikovani detajli okenskih okvirjev in portalov na svojem prvotnem mestu. Vendar moremo to konzervatorsko načelo dosledno izvajati le tedaj, če zmoremo skrbiti tudi za obnovu, odnosno za zaščito in vzdrževanje grajskih razvalin. Vendar kljub vsem idealnim naporom Zavoda za spomeniško varstvo tega v pretežni večini pričetnih spomenikov ne bomo mogli izvršiti. Od vseh gradov se bo morda posrečilo rešiti vsaj v delnem obsegu le Otočec in Stari grad. Domalega povsem obnovljen pa je edinole Tolstih vrh. Vsi ostali gradovi, ki so bili v tej vojni prizadeti, se nezadržano sprememnijo v brezoblico razvalino. Izkušnje govore dovolj zgovorno, da se s porušenimi arkadami in stenami zdrobě tudi vsi dragoceni arhitektonski detajli. In ali ni ob teži zelo realistično ugotoviti pametnejše, da jih predčasno rešimo in vzdolj zgoraj zvorne, da se ne bo smeli nikdar izgubiti iz oči. To je neprecenljiva materialna vrednost teh detajlov.

Bi lahko navedel kak primerti? Vzemimo razvaline Ruperčvrha. Nezavarovan je ostal glavni kamenitni portal, ki bo v najkrajšem času do

kraja propadel. Ta portal, ki je izreden kamnoseški izdelek, predstavlja danes tudi neprecenljivo materialno vrednost težkih sto tisočakov. Vprašam Te, ali ne bi bilo umestno ta portal izluščiti iz oklepa propadajočega zida in ga odpeljati v bližnje Novo mesto?

O tem je le še odločeno.

Treba je le še sredstev za prevoz. Vendar Ruperčvrh ni osamljen primer, tega je v oblici povsod, kjer propadajo veliki arhitekturni spomeniki grada. Mnogo tega je že za vscele zgubljenega v groblji, mnogo tega je raznešenega po vseh in ne ravno najboljje uporabljenega. Zato je zadnji čas, da se reši, kar se rešiti da. Ne bi hotel poseči v zamotano problematiko spomeniškega varstva Novega mesta in njegovega okolja, hotel bi le, da postane vsem očito, kakšna vrednost se drobi pred našimi očmi, in to ne le vrednost v kulturnem oziru, ampak tudi materialna vrednost lepo izvršenega kamnoseškega izdelka, ki je v okviru obnove Novega mesta sicer nedosegljiv. Na vse strani je treba gledati realno. Rešiti, kar se rešiti da v danih možnostih, pa čeprav je potrebno odstopati ponekod od splošno veljavnih in od vseh nas priznanih načel.

Pozem večer se je že spuščal na zasezeno Novo mesto. Onstran Krke se je na temnemčem se nekutu sanjski privid zbratil na modrikasto luč potopljena mestna silhueta. Ko smo zavzeti zrili v njo, je priatelj Božidar Jakac zaključil naš razgovor: Vse, kar je popovedal priatelj Marjan, mi je popolnoma iz srca govorjeno in želim le, da bi bili ti predlogi upoštevani in kolikor se le tudi izvedeni. Saj moramo mi vsi čutiti polno odgovornost pred sedanjostjo in prihodnostjo, kateri smo dolžni ohraniti lepotne in vrednote, ki smo jih iz preteklosti prevzeli, in je posredovati nove, ki jih podelovanim smiselnino in z razumevanjem priključujemo.

Pozem večer se je že spuščal na zasezeno Novo mesto. Onstran Krke se je na temnemčem se nekutu sanjski privid zbratil na modrikasto luč potopljena mestna silhueta. Ko smo zavzeti zrili v njo, je priatelj Božidar Jakac zaključil naš razgovor: Vse, kar je popovedal priatelj Marjan, mi je popolnoma iz srca govorjeno in želim le, da bi bili ti predlogi upoštevani in kolikor se le tudi izvedeni. Saj moramo mi vsi čutiti polno odgovornost pred sedanjostjo in prihodnostjo, kateri smo dolžni ohraniti lepotne in vrednote, ki smo jih iz preteklosti prevzeli, in je posredovati nove, ki jih podelovanim smiselnino in z razumevanjem priključujemo.

kot gledalci. Ta dan je vedno prišlo v mesto veliko ljudi iz vasi in tudi iz sosedine Hrvatskej, kjer je skoraj vsakokrat prišlo po več sto. Prav tako kot trgovine so bili to popoldne zaprti tudi državni uradi in šola.

Zbirališča za sprevo

ki so bile vse spremenjene v železniške postaje, toliko zamude, da je šele na peplencico pripeljal na cilj.

V takih sprevodih pa so sodelovali prav vsi, od župana in najtežjega de-narnega človeka v Metliki pa preko sodnikov, davkarjev do zadnjega hlapca v vajence. In nihče ni se prav nje spotikal, ko je mestni župan prikazoval alkoholiziranega bolnika, okoli katerega so se trudili številni zdravniki in sestre, medtem ko je v drugem sprevodu jedil domači deželni poslanec na oslu.

Pustni sprevod se je zaključil šele pod noč, nato pa je bila v vseh prostorih čitalnice velika pustna zabava, na kateri so zopet v izbranih toaletah nastopile nove maske. Da se vse veseljajoče potegnili v zgodnjem jutranje ure, je več kot razumljivo.

Naslednji dan, na peplencino sredno, so pusta pokopali. Navadno so mrtvoga pusta — s slamo natlačeno staro obliko z masko — na nosilih prinesli pred šolo, pred mestno hišo ali na Majer. Tu so ga med jokom in stokom — čuti je bilo zlasti pustovo vdovo — začeli. S tem je bilo trideveto pustovanje zaključeno in so ljudje, potem ko so se prespali, zopet poprijeli vsak za svoje delo.

To metliško pustovanje je danes prav tako živo kot nekoč. Vsak letos se navadno že več tednov pred pustom zberejo ožje gnezdo »metliških gadov«, tako imenovana »glavna gadja zalega«, ki dolci, kdaj bo »splošno zborovanje vseh metliških gadov in belouška«. Na tem drugem sestanku, ki je kar ni nobena tajnost, eno najbolj obiskanih množičnih zborovanj v Metliki, razdele mesto na tri »gadje rajone«, ki nosijo staro mestna imena. I. rajon obsega Plac, Majlont in Majer ob kolodvora, II. rajon Gornji plac, Požego in Hrib, III. rajon pa zdržuje Drage, Strango in Cancenberg. Tem trem se navadno pridruži še četrти rajon: Krijevska vas.

Ko kritično pretresajo lansko pustovanje, izvolijo »vodilne gade« posameznih rajonov in naredi v grobem načrt za novo pustovanje. Gadje posameznih rajonov imajo pozneje še ožje sestanke. Vse je treba natanko pripraviti, kajti metliški gadje vedo, da je dobra priravnjava letos? Tega res ne vemo. Pridite v Metliko, pa boste videli. Vsekakor se svoji pustni tradiciji domačini ne bodo izverili. Če nihče drugi, stari Stevo vam je porok za to. Polnih štirideset let je že metliški pustni bander. In tudi letos bo, če bo šlo vse po sreči.

Sestanek »glavne gadje zalege« leta 1951

Skopuhova gostija

(Belokranjska)

V Gribljah ob Kolpi je živel skopuh, ki je bil bogatec, da mu enakega ni bilo v vsej Beli krajini. Ko je ženil sina, je priredil pir, nanj pa povabil vso srečo.

Preden je svatovsko pogostil, je vprašal:

»Kako naj vam postrežemo? Po svinjsku ali po živinskemu?«

Pirnikom se je užalilo, da bi bili poščeni po svinjsku, a ker so na vprašanje le moralo izbrati, so rekli:

»Ce že moramo izbrati, pa nas postojite po živinskemu...«

Skopuh je ukazal domačim, naj namenijo na mizo jedača. Toliko vsakovih jedil so prinesli, da se je miza šibila pod njimi.

Povabljenci so jedli in jedli, a ker so postali žejni, se jim je jed uprla. Zaželeti so si pijača:

»Hej, ali ne bi natočili vsakemu še majolično vino, kakor je navada na pivju?«